

מכון ירושלים
לחקר ישראל

המרכז הבינתחומי הרצליה
בית ספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה
המכון למדיניות ואסטרטגיה

ירושלים כמרכיב בביטחונה הלאומי של ישראל

מדדים למצבה של בירת ישראל ומבט לעתיד

- נייר עמדה -

הוכן על-ידי ישראל קמחי, די"ר מאיה חושן ויאיר אסף-שפירא
מכון ירושלים לחקר ישראל

מוגש ל"כנס הרצליה" השישי, 21-24 בינואר, 2006

ירושלים כמרכיב בביטחונה הלאומי של ישראל

מדדים למצבה של בירת ישראל ומבט לעתיד

צוות היגוי:

אורה אחימאיר, פרופ' יעקב בר-סימן-טוב, דני הלפרין, עו"ד אמנון לורך,
ד"ר קובי מיכאל, ראובן מרחב, אודי פראור, יהודית שלוי,
ד"ר עמנואל שרון, אמנון רמון, ניסים סלומון

המסמך משקף את דעתם של הכותבים בלבד

© 2006, מכון ירושלים לחקר ישראל
בית חי אלישר
רח' רד"ק 20, ירושלים 92186

© 2006, The Jerusalem Institute for Israel Studies
The Hay Elyachar House
20 Radak St., 92186 Jerusalem

<http://www.jiis.org.il>
E-mail: machon@jiis.org.il

תוכן העניינים

6	התהליכים השלייליים והמדדים לבחינתם
6	א. מדדים דמוגראפיים
6	ב. מדדים כלכליים
7	ג. מדדים חברתיים-כלכליים
8	ד. מדד הביטחון האישי
9	ה. מדדי דימוי ותודעה
10	חידלון וחזון
12	מה ניתן אפוא לעשות ומה הם תנאי היסוד להשגת המפנה הדרוש לעיר?
20	רשימת מקורות

ירושלים כמרכיב בביטחונה הלאומי של ישראל

מדדים למצבה של בירת ישראל ומבט לעתיד

ישראל קמחי, מאיה חושן ויאיר אסף שפירא

חוסנה הלאומי של מדינת-ישראל קשור בחוסנה של ירושלים בירתה. רוב האוכלוסייה היהודית בארץ סבור שרוב יהודי מובהק בירושלים תורם לחוסנה הלאומי של ישראל.¹ בירת ישראל נתפסת גם כסמל לאומי ודתי חשוב ליהודים בעולם כולו, ועל כך העידו 93% מהמרוויינים שענו לסקר.

אולם בניגוד לתחושות הציבור כלפי ירושלים, מתרחשים בה בשנים האחרונות תהליכים המאיימים לפגוע בחוסנה ויש מקום לדאגה של ממש בדבר יכולתה של העיר להתמודד עם הקשיים הרובצים לפתחה.

מכון ירושלים לחקר ישראל בוחן זה שנים רבות את מצבה של העיר ואת התהליכים המלווים את התפתחותה. המכון מציע לכנס מכובד זה, למסד את בדיקת מצבה של ירושלים לאורך זמן, ולעקוב אחר התהליכים המתרחשים בה.

המכון מברך על כך שכנס הרצלייה מביא לראשונה את שאלת ירושלים לקדמת הדיון הציבורי וקושר את מצבה לחוסנה הלאומי של מדינת-ישראל.

אולם אין די בהעלאת הנושא לדיון ציבורי. דרושות החלטות ודרושים מעשים של ממש כדי לשנות את פני הדברים. המכון פונה אפוא מעל במה נכבדה זו אל ממשלת-ישראל, וקורא לה להעמיד את ירושלים בראש סדר העדיפויות הלאומי ולתת לה כלים ראויים כדי שתוכל להתמודד עם בעיותיה הקשות.

---

¹ 77% מהאוכלוסייה הבוגרת היהודית בארץ הביעה עמדה זו בסקר שערך מכון ירושלים לחקר ישראל בראשית ינואר 2006, בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה הבוגרת בישראל, בביצוע מכון "תצפית" בהנהלת ד"ר אהרון פיין. להלן "הסקר".

התהליכים השלייליים והמדדים לבחינתם

א. מדדים דמוגרפיים

- 1. מדד האוכלוסייה:** מזה שנים רבות שהרוב היהודי בירושלים הולך ונשחק. עם איחוד העיר, ב-1967, עמד הרוב היהודי על 75%. מאז הוא ירד בהדרגה וכיום הוא עומד על 66% בלבד. אם תימשך מגמה זו, צפוי הרוב היהודי לרדת ל-58% בשנת 2020 ולאחר כעשור שנים נוספות תאבד כבר ישראל את הרוב היהודי בעיר הבירה שלה.
- 2. מדד ההגירה:** מאזני ההגירה השלייליים של ירושלים נמצאים במגמת גידול. בעשרים השנים האחרונות איבדה העיר יותר מ-100 אלף תושבים יהודים; כמחציתם לא הרחיקו אמנם לכת ועזבו לרחבי המטרופולין, אך מחציתם השנייה נדדה למקומות אחרים בארץ. העוזבים הם בעיקר צעירים ומשכילים או משפחות מבוססות, שיכלו לתרום לביסוס עתידה של העיר.

מעקב אחר שני נתונים אלה יראה את מגמות השינוי בתחום הדמוגרפי.

ב. מדדים כלכליים

- 1. השתתפות בכוח העבודה:** שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בירושלים הוא נמוך בהשוואה לארץ כולה. הסיבה העיקרית לכך היא כפולה: שיעור השתתפות נמוך של גברים מהמגזר היהודי החרדי ושיעור השתתפות נמוך של נשים מהמגזר הערבי בכוח העבודה.
- 2. מבנה תעסוקה:** ענף השירותים הציבוריים בירושלים גדול במיוחד (50% מכלל המועסקים). לאלה, כידוע, רמת-שכר ממוצעת נמוכה. מאידך-גיסא, שיעורם של המועסקים בענפים מכניסים יותר – כמו פיננסים, תעשייה ומסחר – הוא נמוך יחסית. מבנה התעסוקה משפיע כמובן ישירות על רמת ההכנסה, על רמת החיים ועל אפשרויות הצריכה של תושבי העיר.
- 3. שיעור המפרנסים בקהילה:** מספר המפרנסים בירושלים הוא קטן ומופקד על פרנסתן של נפשות רבות – בעיקר ילדים. מדידת התמורות ביחס התלות ישמש אחד מהמדדים הכלכליים.

4. ההכנסה לנפש: הכנסה זו היא נמוכה בקרב תושבי העיר בהשוואה ליתר הערים הגדולות בארץ. רמת ההכנסה הנמוכה של תושבי ירושלים משפיעה על כוח הקנייה ועל מצבה של מערכת המסחר בעיר. היא גם משליכה על מצבה של הרשות המקומית. ריבוי המשפחות העניות גורר פטורים רבים מארנונה ומפיל את נטל התשלום על חלק קטן מתושבי העיר. כתוצאה מכך, הכנסותיה של העירייה נמוכות והשירותים שהיא מסוגלת להעניק לתושביה הולכים ומצטמצמים, מה שפוגע ללא ספק באיכות החיים בעיר ועלול להביא להגירה שלילית של השכבות החזקות דווקא, וחוזר חלילה. די אם נשווה את רמת ההשקעות בחינוך לתלמיד בירושלים לעומת ערים גדולות אחרות. די אם נחלוף בחוצות העיר ונחזה במצב הכבישים ומגרשי המשחקים המיועדים לילדים.

מדדי החוסן הכלכלי המוצגים לעיל מתייחסים לאוכלוסיית ירושלים כולה, אך בעיר הטרונגנית כמו ירושלים יש חשיבות להציג את הנתונים הכלכליים גם כשהם מפולגים לקבוצות האוכלוסייה העיקריות – חילונים ודתיים מזה, חרדים מזה, וערבים מזה. זאת משום שמעמדה הכלכלי של כל קבוצה שונה באופן משמעותי מזה של האחרות וכך גם תרומתה לצמיחתה הכלכלית של העיר. למערך דמוגרפי זה תהיה גם בעתיד השפעה מכריעה על מצבה הכלכלי של העיר.

ג. מדדים חברתיים-כלכליים

1. מדד העוני: ירושלים היא הענייה שבין הערים הגדולות בישראל. שליש מן המשפחות שהתגוררו בעיר בשנת 2003 חיו מתחת לקו העוני. יותר מ-53% מילדי העיר מוגדרים עניים. האוכלוסייה הערבית ענייה בהרבה מן האוכלוסייה היהודית. 68% מהאוכלוסייה הערבית בעיר חיה מתחת לקו העוני וכך גם 77% מילדיה. זאת לעומת 29% מקרב האוכלוסייה היהודית ו-38% מילדיה, החיים מתחת לקו זה.

המערך הדמוגרפי של העיר וקשיי העירייה להתמודד עם כל משימותיה, מגבירים את הקיטוב בין שכונות העיר ובמיוחד בין השכונות הערביות לשכונות היהודיות

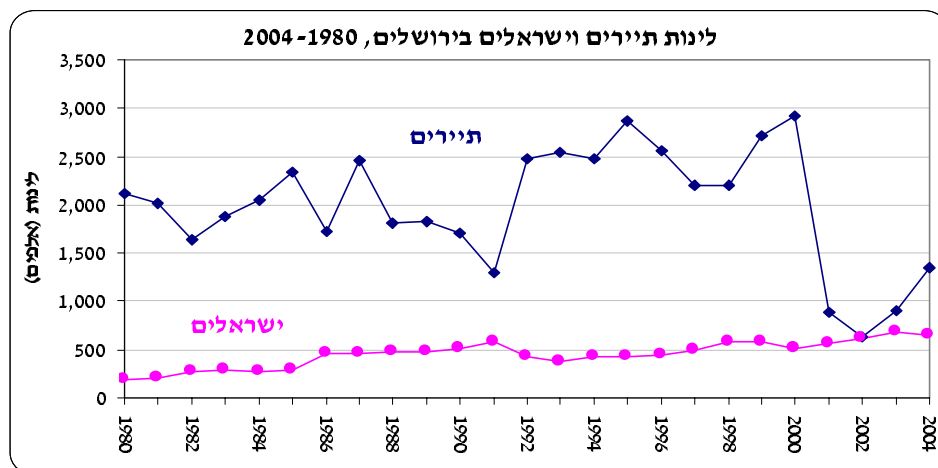
2. מעמד חברתי-כלכלי: מדאיג במיוחד הוא קצב ההידרדרות המהיר במעמד החברתי-כלכלי של האוכלוסייה. לפי נתוני הלמ"ס ירדה העיר במדרג הממד החברתי-כלכלי של הרשויות המקומיות בישראל, מן המקום ה-130 בשנת 1995, למקום ה-93 בשנת 2001 ומקומה במדרג הוא בין חצור הגלילית לעכו. באותה עת שיפרו הערים הגדולות

האחרות בישראל את מעמדן. באר-שבע, למשל, עלתה מן המקום ה-66 למקום ה-124, ותל-אביב עלתה מן המקום ה-154 למקום ה-175 במדרג החברתי-כלכלי.

ד. מדד הביטחון האישי

1. **היקף אירועי הטרור ותוצאותיהם:** ירושלים היא יעד מועדף לפעולות הטרור הפלסטיני. לכן פוגעים אירועי הטרור בחוסנה של העיר. מספר הפיגועים שבוצעו בירושלים מאז פרוץ האינתיפאדה השנייה (ספטמבר 2000) ועד היום, עומד על 635. בפיגועים אלה נפצעו 1,643 בני-אדם ונהרגו 211, שהם כ-20% מכלל ההרוגים בפיגועים בחמש שנות האינתיפאדה. כתוצאה מאירועים אלה אמרו 16% מהמרואיינים בסקר כי מסוכן לבקר בעיר, ו-27% אמרו כי הם היו מפחדים לגור בה.

2. **מספר לינות תיירים בירושלים:** בזכות ייחודה התרבותי-דתי של ירושלים, בזכות מעמדה כבירת ישראל, בזכות עושרה התרבותי וההיסטורי, האתרים הארכיאולוגיים והמקומות הקדושים שבה, מהווה העיר אבן שואבת למבקרים מרחבי הארץ והעולם כולו. בשנת 2000 נרשם שיא בתנועת התיירים לישראל ולירושלים, אולם האינתיפאדה השנייה פגעה קשות בתיירות ונרשמה ירידה ניכרת במספר התיירים ובמספר הלינות בירושלים. משנת 2003 ניכרת אמנם התאוששות-מה בענף התיירות, אך היקף התיירות עדיין נמוך בהשוואה לְשנות התשעים ולשנת 2000.

מקור: נתוני השנתון הסטטיסטי לירושלים, בהוצאת מכון ירושלים לחקר ישראל ועיריית ירושלים.

ירושלים אינה יעד מועדף ללינות של ישראלים, למרות שבשנה האחרונה דיווחו 56% מהמרוויינים בסקר כי ביקרו בעיר העתיקה ובכותל המערבי.

פגיעתה של האינתיפאדה בתחום התיירות היתה קשה בכל העיר, אך קשה שבעתיים במזרחה. הפדיון במלונות מערב העיר מהווה כ-90% מפדיון מלונות התיירות בירושלים.

ה. מדדי דימוי ותודעה

כלל האוכלוסייה	תושבי הארץ	תושבי ירושלים והסביבה	
92.2%	92.0%	92.9%	ירושלים היא המרכז לעם היהודי
72.3%	70.3%	82.4%	ירושלים היא היפה שבערי ישראל
64.3%	64.4%	62.4%	ירושלים נעשית יותר עיר של חרדים
43.4%	41.1%	54.3%	ירושלים עיר ענייה
30.5%	27.0%	47.6%	ירושלים עיר מלוכלכת
23.6%	26.6%	9.4%	ירושלים עיר שמפחיד לגור בה
18.4%	19.8%	11.9%	איכות החיים בירושלים ירודה
15.5%	17.9%	4.8%	אין בירושלים מקומות בילוי
6.1%	6.1%	6.0%	אין בירושלים הרבה תרבות
13.1%	14.6%	5.9%	מסוכן לבקר בירושלים

מקור: סקר שערך מכון ירושלים לחקר ישראל בראשית ינואר 2006, בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה הבוגרת בישראל, בביצוע מכון "תצפית" בהנהלת ד"ר אהרון פיין.

מבין המדדים הנ"ל מומלץ לבחון את השינויים בדימויה של העיר בנושאים הבאים: איכות החיים, התחרדות העיר, אפשרויות הבילוי בירושלים, עונייה של העיר והסכנה לגור בה.

חידלון וחזון

גדולה חשיבותה של ירושלים בעיני אזרחי ישראל, אולם נשאלת השאלה אם חשיבות זו מקבלת ביטוי בסדר העדיפויות הלאומי. הרבה מס-שפתיים משולם לבירת ישראל ובירת העם היהודי, אולם את עיקר תשומת הלב מקבלת העיר בעקבות פיגועי טרור או במסעות הבחירות, כשהמועמדים נשבעים לה אמונים זה אחר זה.

אנו, במכון ירושלים לחקר ישראל, חוששים לעתיד העיר וסבורים שממשלת ישראל חייבת לעשות יותר לביסוסה ולחיזוקה ולעבור מדיבורים למעשים ולתקציבים. לכן מצאנו לנכון לבוא ולהתריע על מצבה החברתי, הכלכלי והגיאוגרפי-פוליטי, ועל הפער שבין ירושלים של מעלה לבין ירושלים של מטה – זו הארצית והמוחשית.

ראוי לה למדינת-ישראל שעיר בירתה תהיה בעלת רוב יהודי מובהק ותיחלץ ממצוקותיה. הגיעה העת לקבל החלטות אמיצות שיבטיחו את עתידה של עיר זו, שעני העולם נשואות אליה. עיריית ירושלים לא תוכל לשאת במעמסה זו לבדה וכוחה לא יעמוד לה לחולל את השינויים הנדרשים. רק התערבות פעילה ומעורבות ממשית של ממשלת-ישראל – מלווה במעשים – תוכל להביא למפנה, ויפה שעה אחת קודם.

ייתכן מאוד שהפיתרון טמון גם בשינוי העמדה הפוליטית המסורתית בדבר עתידה הפוליטי של העיר. מן הלוחות הבאים עולה כי רוב הציבור בישראל מוכן לוותר על השליטה בחלקים מסוימים של ירושלים על-מנת להבטיח שהעיר תישאר, עם רוב יהודי מובהק, ותמשיך להיות בירת ישראל:

נכונות לווייתורים	דתיים	מסורתיים	חילונים	סה"כ האוכלוסייה
על הרובע היהודי והכותל	2.1%	0.6%	6.3%	3.2%
על הרובע היהודי	3.2%	1.7%	9.8%	5.4%
על שכונות ערביות	32.0%	55.1%	62.9%	54.5%
לא מוכנים לשום ויתור	62.7%	42.6%	21.0%	36.9%
	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

הערכה לגבי השגת שלום בתמורה לויתור

אמון באפשרות להשגת שלום	דתיים	מסורתיים	חילונים	סה"כ האוכלוסייה
מאמינים שניתן להגיע לשלום	9.5%	12.5%	30.7%	20.3%
לא מאמינים שניתן להגיע לשלום	84.2%	84.7%	64.3%	75.7%
מקווים שאפשר להגיע לשלום	6.3%	2.8%	5.0%	4.0%
	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

שעה שרוב ברור של תושבי המדינה מייחסים חשיבות רבה לרוב יהודי בירושלים (97% סבורים כי רוב כזה חשוב או חשוב מאד), מראה הלוח דלעיל שתמורת שלום-אמת יש גם נכונות לויתורים שיתרמו אולי להשגת הסכם-שלום ויסייעו להשגת רוב יהודי משמעותי בעיר. 55% מן האוכלוסייה הבוגרת מוכנים לויתורים על שכונות ערביות במזרח העיר במסגרת שלום-אמת. שלושה אחוזים אף מוכנים לויתורים בהר הזיתים, ברובע היהודי ובכותל; חמישה אחוזים מוכנים לוותר על השכונות הערביות, הרובע היהודי, הר הזיתים, אך לא על הכותל המערבי. 37% מכלל הציבור שנדגם אינם מוכנים לויתור כלשהו בירושלים. בקרב הדתיים עולה מספרם של אלה שאינם מוכנים לכל ויתור בירושלים, עד כדי 63%.

בעוד שניתן לזהות בקרב הציבור אחוז גבוה יחסית המוכן לויתורים במסגרת הסכם-שלום וסיום הסכסוך, הרי ש-76% אינם מאמינים כלל כי ניתן להגיע להסכם כזה עם הפלסטינים. מקרב האוכלוסייה הדתית לא מאמינים בכך 84%.

מה ניתן אפוא לעשות ומה הם תנאי היסוד להשגת המפנה הדרוש לעיר?

א. בחינה מחדש של גבולות העיר: יש לבחון מתווה חדש לגבולות האנכרוניסטיים של ירושלים. לעיר דרוש מתווה שיבטיח את האינטרסים של ישראל באזור ויביא בחשבון את התהליכים הדמוגרפיים ואת הפריסה המרחבית של קבוצות האוכלוסייה השונות החיות באזור. מן הנתונים שהובאו כאן נראה כי רובו של הציבור מוכן לשינויים בגבולות הקיימים.

ב. ניהול עצמי: בשל מורכבותה הרבה של העיר, יש לפעול לביזור סמכויות לרבעים גדולים בתוך העיר, עם ניהול עצמי בתחומי חיים רבים במידת האפשר. ארגון מוניציפאלי כזה עשוי לשפר את איכות החיים של התושבים ואת שביעות-רצונם, להביא למיתון סכסוכים ולבנות תשתית לדו-קיום בשלום בין מגזרי האוכלוסייה השונים בעיר.

ג. שינוי שלטוני: ייתכן שירושלים זקוקה למבנה שלטוני שונה. יש לחשוב על כך במונחים מטרופוליניים – לעיר וליישובים היהודיים סביבה. יש לרתום את המטרופולין לטובתה של העיר ואת עיר הבירה למען המטרופולין. יש לבנות מסגרות מתאמות שיבטיחו חלוקת אחריות ומשאבים.

ד. תעשיות השלום: ראוי לנצל את מעמדה הייחודי של ירושלים כמעבדה לפיתוח "תעשיות השלום", תוך שילוב העולם היהודי, הנוצרי והמוסלמי והתושבים המתגוררים בעיר בפרוייקט זה. בהקשר זה יש לזכור כי זהו המקום היחיד בו חיים פלסטינים וישראלים בסמיכות רבה אלה לאלה.

ה. תכנית אסטרטגית: יש להכין תכנית המשלבת חשיבה מדינית עם חזון כלכלי וחברתי. על התכנית להגדיר את הקווים הגיאוגרפיים האדומים שלא ייחצו בכל הסדר מדיני. לאחר מכן יש לשלב את העשייה בין כל הגורמים שיש להם יד בפיתוח העיר: ממשלה, עירייה, יישובים סמוכים, גופי מחקר וחינוך גבוה, ארגוני החברה האזרחית, נציגי הקהילות, נציגי העולם היהודי וגורמי יזמות כלכלית וחברתית.

ו. גישה רב-מערכתית: נדרשת גישה כוללת לטיפול משולב וב-זמני של הממשלה בחולשותיה של העיר מחד-גיסא וביתרונותיה היחסיים מאידך-גיסא. דרושה מעורבות רבה יותר של השלטון המרכזי, שתביא את בירת-ישראל למעמד הראוי לה. יש לזכור

שירושלים אינה סתם מקום, אלא עיר ואם שכל תושבי ישראל, בני העם היהודי והעולם כולו מתעניינים בגורלה, וכך יש להתייחס אליה.

ז. **המשך הרגיעה הביטחונית:** אחד מתנאי היסוד להשגת המפנה המיוחל הוא המשך ברגיעה הביטחונית. רגיעה זו יש ללוות בחשיבה יצירתית על הדרכים לחיים משותפים בין ישראלים לפלסטינים בעיר ובמרחב – בחלופות שונות של הסדרים גיאוגרפיים – כל עוד אין הסדרי-שלום.

התכנית האסטרטגית אמורה לשמש מסגרת לפעולות שיבלמו את המגמות השליליות, ועליה לנצל באופן מושכל את היתרונות היחסיים של ירושלים בתחומים הבאים:

- **כעיר-בירה** – להמשיך ולהעביר את רוב יחידות הסמך הממשלתיות והלאומיות אל העיר, לעודד עובדים להשתקע בעיר ובמטרופולין ירושלים ולעצור את ירידתן של יחידות ממשלתיות מן העיר. ראוי גם לנסות ולשקם את מערך השגרירויות והקונסוליות שעזבו את העיר, לרכז בה את כל הכנסים הבינלאומיים ולאפשר לפלסטינים לרכז מוסדות לאומיים באותם אזורים שלא יפגעו במדיניות ישראל.
- **כמרכז תרבות וכעיר תיירות** – פיתוח אתרי תרבות, מסלולי תיור ומצפורים; שיקום שכונות היסטוריות והפיכתן למוקדי ביקור ובלוי, פיתוח רציני של תשתית התיירות ועידוד הצליינות.
- **כמרכז דתי לשלוש הדתות המונותאיסטיות** – עידוד הקמתן של רשתות תקשוב ומידע בנושאים דתיים, עידוד הקמתם של מכונים העוסקים בלימוד הדת ובחקר הדתות, פיתוח תעשיות ומלאכות של אבזרי-קודש לסוגיהם וקידום המותג "ירושלים" על מוצרים שונים המיוצרים בעיר ובסביבתה.
- **כמרכז מחקר ולימודים גבוהים** – הקמת מוסדות לאומיים ובינלאומיים להשכלה גבוהה, הקמת מכון טכנולוגי גבוה, דאגה לסיוע ממשי לסטודנטים המבקשים ללמוד בעיר ובראש וראשונה לסטודנטים ירושלמים, בנייה של מעונות סטודנטים בלב העיר, שילוב סטודנטים בתעסוקה בתקופת לימודיהם, הידוק הקשרים בין מוסדות ההשכלה והמחקר לבין "תעשיות השחר", הקמתה של מכללה המתמחה בהכשרת עובדים עבור המינהל הציבורי בעיר ועוד.

- **כמרכז רפואי** – לטפח ולהרחיב את המרכזים הרפואיים ואת תעשיות הביו-טכנולוגיה הקשורות בהן, ליזום כנסים רפואיים בינלאומיים וישראלים, לפתח מקורות תעסוקה בענפי הרפואה והמחקר הרפואי, אשר לירושלים יש בהן יתרון על פני ערים אחרות.

הפן הפיסי של התכנית חייב להתאפיין בסדר עדיפויות ברור ועליו לכלול את הנושאים הבאים:

- **מתן עדיפות עליונה לפיתוח ולשיקום מרכז העיר והעיר הפנימית**, ובכלל זה העדפת התחבורה הציבורית והולכי הרגל על-פני הרכב הפרטי.
- **שיפור איכות הסביבה והחיים בעיר**, הקפדה על חזותה שח העיר את וניקיונה.
- **מתן עדיפות לשיקום והתחדשות המרקם העירוני הבנוי**: הפיתוח מחוץ לעיר יכול לחכות. יש למשוך ולעודד יזמה פרטית שתעסוק בהתחדשות עירונית בתחומי העיר הפנימית.
- **שימור אופייה המיוחד של העיר**, אתריה והמורשת הבנויה שלה ומתן עדיפות לשיקום העיר העתיקה.
- **חיזוק המערך המטרופוליני**: בתחום האזורי, חשוב להבטיח את תפקוד המטרופולין ואת הזיקות של העורף המטרופוליני אל ירושלים, שבחלקן נחלשו בעשור האחרון. יש לחזק זיקות בתחומי הכלכלה, השירותים, התרבות והתעסוקה בין העיר ליישובי הסביבה, לרבות היישובים הפלסטיניים. זיקותיו של החלק הפלסטיני של מטרופולין ירושלים אל העיר נחלשו מאד כתוצאה מהאינתיפאדה, והן עתידות להיחלש עוד כתוצאה מהשלמת גדר ההפרדה הביטחונית המנתקת את ירושלים מרוב המטרופולין. ולבסוף, בנימה אופטימית יותר, יש להיערך לפיתוח "תעשיות השלום" במרחב ירושלים. במרחב האמור גרים כיום בכפיפה אחת מאות אלפי פלסטינים וישראלים. גם אם תוקם בירה פלסטינית בחלק זה או אחר של המרחב, האינטרס המשותף לתושבי האזור כולו – ישראלים ופלסטינים כאחד – הוא לראות בשגשוגה של העיר, בביסוס כלכלתה, בשמירה על איכות חיים גבוהה, בחיזוקה כעיר הדואגת לביטחון תושביה וכעיר הפתוחה לכולם. לכן, קיים סיכוי טוב שאם תימשך הרגיעה ותהליך השלום יקודם, עשויה ירושלים

להפוך למרכז טבעי לתעשיות השלום העתידיות. תעשיות כאלו ימשכו לעיר יזמים ויזמות עסקיות מכל העולם, לרבות מהעולם המוסלמי. ארצות העולם החופשי יהיו הראשונות להזרים משאבים לכינון תעשיות כאלה. הזרמת כספים עשויה להפוך את אל-קודס הפלסטינית למרכז הפיננסי של הגדה המערבית – מרכז שישתף פעולה עם ירושלים בירת-ישראל. שתי הישויות – ירושלים בירת ישראל ואל-קודס בירת פלסטין – עשויות להיבנות ממצב עתידי זה – תרת-משמע.

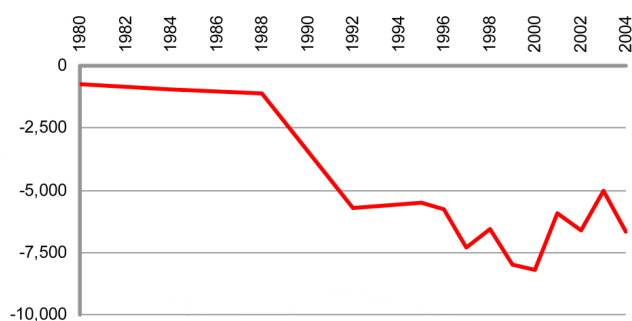
מדדים לירושלים: דמוגרפיה
מאזן דמוגרפי בירושלים – שחיקת הרוב היהודי

2004	1967	
66%	74%	יהודים
34%	26%	ערבים

מדדים לירושלים: דמוגרפיה
תחזית אוכלוסייה – המשך המגמות

2035	2020	2000	
50%	61%	69%	יהודים
50%	39%	31%	ערבים

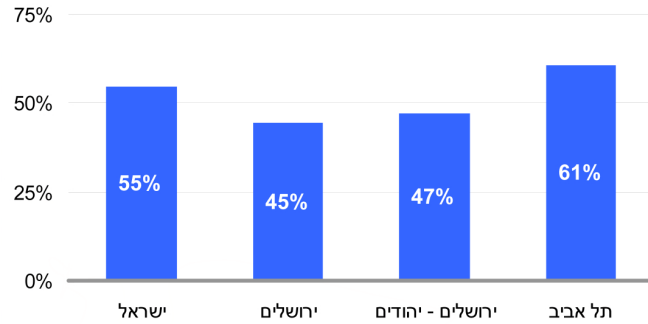
מדדים לירושלים: דמוגרפיה
מאזני הגירה – אוכלוסייה עוזבת

מדדים לירושלים: חברה וכלכלה

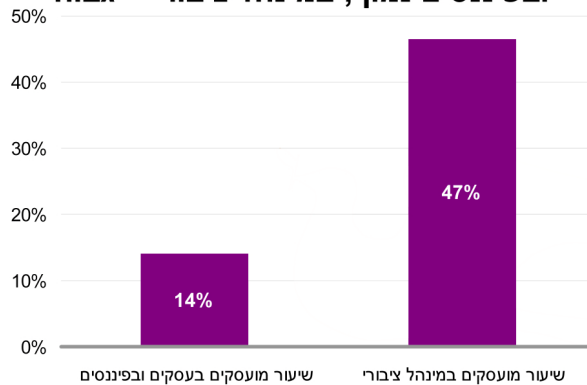
השתתפות נמוכה בכח העבודה

* שיעור מועסקים ומחפשי עבודה מקרב בני 15+

מדדים לירושלים: חברה וכלכלה

מבנה התעסוקה: שיעור המועסקים בעסקים ובפיננסים גבוה

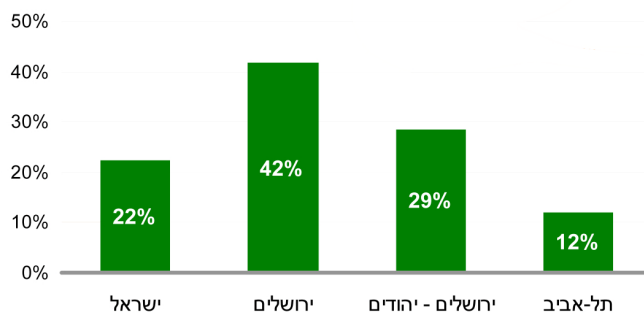
מדדים לירושלים: חברה וכלכלה

הכנסה לנפש (2001) – נמוכה

ירושלים	תל-אביב	חיפה	באר-שבע
1,962	4,458	3,485	3,101

מדדים לירושלים: חברה וכלכלה

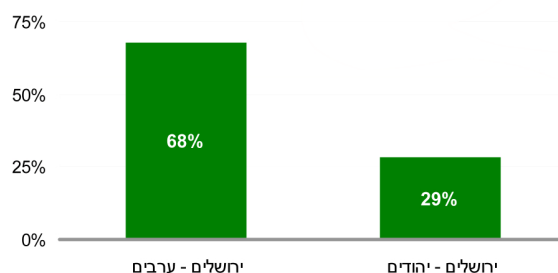
תחולת העוני – העיר הענייה בישראל

* נפשות מתחת קו העוני

מדדים לירושלים: חברה וכלכלה

תחולת העוני – אוכלוסייה ערבית ביותר

* נפשות מתחת קו העוני

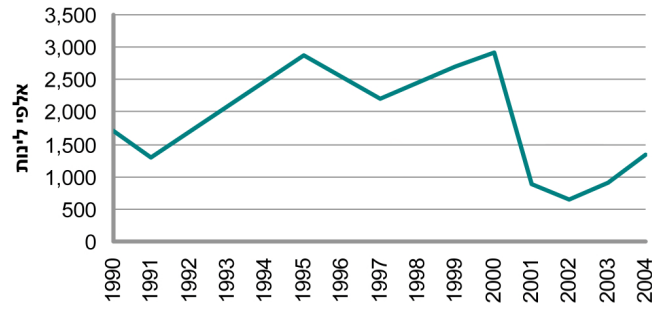
מדדים לירושלים: בטחון

נפגעים בארועי טרור - העיר המטוררת ביותר בישראל

תקופה	ישראל סה"כ	ירושלים	תל אביב	חיפה
1967-1999	4,847	1,390 (29%)	837 (17%)	89 (2%)
2000-2003	5,081	1,524 (30%)	767 (15%)	239 (5%)

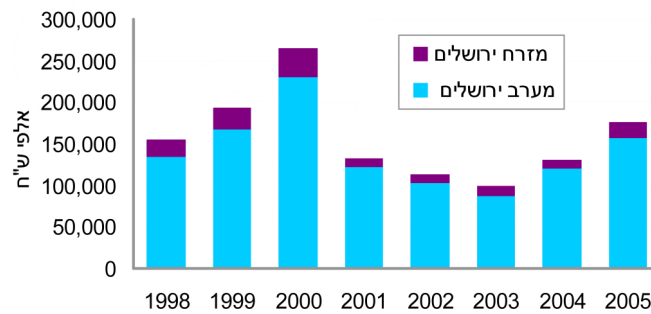
מפחיד לגור בירושלים:
9.4% מתושבי ירושלים
27% מתושבי יתר המדינה

לינות תיירים בירושלים תחילת ההתאוששות

שנה	2004	2002	2000
אלפי לינות	1,341	639	2,923

פדיון בתי מלון בירושלים (רבעון ראשון) מזרח ירושלים – חלק קטן

רשימת מקורות

1. מכון ירושלים לחקר ישראל, **סקר עמדות על ירושלים**, ינואר 2006.
2. ד"ר מאיה חושן (עורכת), **שנתון סטטיסטי לירושלים**, עיריית ירושלים ומכון ירושלים לחקר ישראל, לשנים המתאימות.
3. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **שנתון סטטיסטי לישראל**, לשנים המתאימות.
4. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **אפיון הרשויות המקומיות ודירוגן**, 1995.
5. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **אפיון רשויות מקומיות וסיווגן**, 2001.
6. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **הרשויות המקומיות בישראל**, לשנים המתאימות.
7. המוסד לביטוח לאומי, **סקירה שנתית**, 2004.
8. המרכז למורשת המודיעין ומרכז המידע למודיעין וטרור, **העיר ירושלים כיעד מועדף לטרור הפלסטיני בחמש שנות העימות**, 2005.
9. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ומשרד התיירות, **רבעון סטטיסטי לתיירות ולשירותי הארחה**, לשנים המתאימות.
10. פרופ' סרג'יו דלה פרגולה, **תחזיות אוכלוסייה לירושלים** (עבור תוכנית המתאר המקומית ירושלים 2000).
11. פרופ' אבי בן בסט ואחרים, **התנגדות לתמ"מ 37/1 – תוכנית ספדי: חוות דעת כלכלית**, 2004.